

dik különböző szociológiai felmérésekbe.

Az ilyen munkával a diákok megízlelik a szociológiai elemzés szépségeit is, és ezzel új tudományág csíráit "csempésszük" be a tantárgyak közé, illetve a tantárgyak ismereteit bővítjük.

A szociológiai felmérés igen nagy előnye az is, hogy elősegíti a kreatív gondolkodást, hiszen ugyanazon kérdésre a háztartások sokféleképpen válaszolnak. A számtalan válasz fejleszti a tanulók képzelőerejét, az oldalirányú illetve a horizontális gondolkodást. Erre pedig igen nagy szükség van, mert a tantárgyak többsége az analitikus gondolkodásra, az egyetlen válaszra épül.

TAKÁCS IMRE

Országos osztályfőnöki konferencia

Szombathely, 1992. április 12-15.

Az elmúlt év szeptemberében kezdeményezték a Vas megyei Pedagógiai Intézet munkatársai, hogy szervezzünk közösen országos konferenciát az osztályfőnöki tevékenység témakörében. Mivel a problémakört mi is időszerűnek tartottuk, örömmel fogadtuk a kezdeményezést.

A témaválasztás indoklása

Az osztályfőnöki tevékenység aktuális helyzetéről, problémáiról már csak azért is fontos volt beszélni, mert az elmúlt három esztendőben szinte egyáltalán nem esett szó róla. Pedig ez a hagyományos funkció – a rendszerváltás következtében – a pedagógiai elmélet, de különösen a pedagógiai gyakorlat számára számos – részben akut, részben pedig újszerű – problémát vet fel.

Mivel meggyőződésünk, hogy az osztályfőnöki munka kérdésköre, az erre történő felkészítés szerves része a "pedagógusmesterség" elméleti és gyakorlati tudnivalói elsajátításának, e témával csatlakoztunk a képzéssel és továbbképzéssel ilyen értelemben foglalkozó Csokonai programhoz.

A rendezvény célja

Elsősorban az volt, hogy alkalmat adjunk kollégáinknak elméleti szakembereknek az osztályfőnöki funkcióról alkotott véleményük megismerésére, részesei lehessenek a kapcsolódó vitának, bemutathassák, kicserélhessék tapasztalataikat, felvethessék problémáikat, kételyeiket. Reméljük – és ez a reményünk a sikeres rendezvényt követően meg is erősödött, – hogy a konferencia első állomása lesz egy, a témakörrel kapcsolatos rendezvénysorozatnak, ösztönzi regionális pedagógiai műhelyek kialakulását, segíti a pedagógia elméleti szakemberei és a gyakorló pedagógusok közötti folyamatos konzultáció hatékony formáinak a kiépülését.

A konferencia előkészítése

Az aktuális helyzet megismerése érdekében közvéleménykutatást végeztünk avval kapcsolatban, hogy milyen feladatok hárulnak az osztályfőnökökre jelenleg, és mely feladatok ellátására lennének hivatottak optimális esetben. A körkérdésekre adott válaszok egyik nagyon lényeges tanulsága az, hogy az osztályfőnököket még mindig "agyonnyomja" az adminisztrációs teendők tömege, a szervezési feladatok. Ugyanakkor egyre áttekinthetlenebbek a feléjük irányuló követelmények a gyerekek és szülők részéről. Általában rendkívül túlterheltnek érzik magukat, szűknek érzik az osztállyal való foglalkozásra szánható időkeretet, és hiányolják nevelőmunkájukban a biztosabb vonatkoztatási pontokat, a fogódzókat. A leglényegesebb – ma is aktuális – teendőiknek a közösségfejlesztést, a szülőkkel való kapcsolattartást, az egyes gyerekekkel való személyre szóló törődést tartják.

A konferencia programja

Az első napon plenáris ülésre került sor. *Szabó László* (igazgató, Vas Megyei Pedagógiai Intézet) és *Szekszárdi Ferencné* (OKI Iskolafejlesztési Központ) megnyitója után *Loránd Ferenc*, az OKI Iskolafejlesztési Központ tudományos tanácsadója tartott előadást az osztályfőnöki tevékenység szabadságáról és meghatározottságáról, kiemelve az ilyen irányú felkészültség, professzionalizmus döntő szerepét változó és ellentmondásokkal terhes körünkben. *Pál Tamás* iskolaszociológus a diákok érdekképviseletéről és érdekérvényesítéséről beszélt, s felhívta a figyelmet az osztályfőnökök felelősségére diákjaik autonóm állampolgárrá nevelésében. *Dobos Krisztina* helyettes államtitkár rövid előadása a közoktatás új szabályozásáról, a diákok, tanárok és szülők közötti kapcsolat néhány problémájáról szólt, *Mihály Ottó*, az Iskolafejlesztési Központ igazgatója pedig az osztályfőnököknek az iskola humanizációjában történő szerepvállalását taglalta.

A *Trencsényi László* (az OKI Iskolafejlesztési Központ tudományos tanácsadója) vezetésével lezajló pódiumbeszélgetésnek már a címe ("Az adminisztártortól a lelki vezetőig") is érzékelteti, hogy ezúttal az osztályfőnöki szerep különböző változatairól disputáltak a résztvevők. A meghívottak: *Barlai Katalin* (a budapesti Bárczi Géza Általános Iskola igazgatója), *Bagi Ádámné* (a szegedi Csongor téri Általános Iskola igazgatója), *Horn György* (az Alternatív Közgazdasági Gimnázium pedagógiai vezetője), és *Lentel Magdolna* (a Lauder Javne Zsidó Közösségi Iskola osztályfőnöke) rendkívül izgalmas vitát folytattak – többek között – arról, hogy mi a jelentősége ma az osztályközösségnek, szükség van-e egyáltalán osztályfőnökre, ki miben látja az osztályfőnök kompetenciáját, ki hogyan boldogul bizonyos (például a gyerekek miatt a kollégák között kialakuló) konfliktusokkal. A pódiumbeszélgetés anyaga rendkívül jó indítást adott a következő napok programjaihoz. Este beszélgetni lehetett még a napközben felmerülő problémákról, illetve ismerkedni bizonyos helyi pedagógiai, osztályfőnöki programokkal.

A második nap délelőttjén bevált módszereket, kipróbált és működő pedagógiai programokat ismerhettek meg a résztvevők, forgószínpadszerűen. Bemutatásra került a lelki egészségtan programcsomagja (*Honffy Pál*, illetve a *Polinger* házaspár közvetítésével), az Embertan tantárgy (*Kamarás István*), az Egyesült Államokból adaptált egészségnevelési program (*Szöllősi Zsuzsa*), a jelenismereti foglalkozássorozat (*Szabó Ildikó*), a Konfliktuspedagógiai Alapítvány keretében végzett tevékenység (*Ratkayné Király Emőke*). Ezekon kívül szó esett a Gordon-módszer (*Padányi Zsoltné*) és a drámapedagógia (*Váradai István*) iskolai alkalmazásának problémaköréről (demonstrációval és videobemutatóval egybekötve), valamint (*Gabnai Katalin* közvetítésével) a népi kultúrában (kulturális gyökereinkben) rejlő nevelési lehetőségekről. Sor került még (*Horváth H. Attila*) az Iskolafejlesztési Alapítvány ALTERN sorozatának bemutatására. E sorozat 4. darabjaként jelent meg, célzottan az osztályfőnöki konferenciára, az "Osztálytükörről a falfirkáig" című módszergyűjtemény, amely (nemcsak) az osztályfőnökökhöz kíván szólni, s a gyakorlatban kipróbált és bevált technikákat, eljárásokat tartalmaz.

Szatmári Kálmán és felesége beszámolt a harmadik alkalommal megrendezendő debreceni osztályfőnöki ankétról. Ezen belül kapcsolatfejlesztő önismereti, valamint problémamegbeszélő dramatikus játékokról, tanulásmódszertani ismeretekről, értékfeltáró stratégiákról hallhattak az érdeklődők.

Délután kétszer öt szekcióban folyt tovább a munka. Az 1. szekció a pedagógusképzés problémakörével foglalkozott, s meg kísérelte körüljárni azt a kérdést, hogy vajon tanulható, tanítható-e a "pedagógusmesterség" (*Sallai Éva*, tanársegéd, Veszprémi Egyetem). A pedagógus személyiséggel mint nélkülözhetetlen munkaeszközzel foglalkozott a 2. szekció (*Gabnai Katalin*, MKM). A 3. szekció (*Galicza János* vezetésével) az osztályfőnöki szerep időszerű tartalmát kísérelte meg kijelölni. Az osztályfőnök és a hitoktató kapcsolatának buktatóit próbálták felszínre hozni a 4. szekcióban (*Török Iván* pszichológus, ELTE). Az 5. szekció (*Trencsényi László* vezetésével) az osztályfőnök kompetenciáival, illetve e kompetenciák határaival foglalkozott két konkrét eset elemzése kapcsán. A 6. szekció – az osztályt mint a szociális tanulás színterét tekintve – beszélgetett az osztályfőnök szerepéről a gyerekek szocializációjában (*Kereszty Zsuzsa*). A 7. (*Barlai Katalin* által vezetett) szekció pedig az osztályfőnök társadalmi környezettel, hangsúlyosan a szülőkkel kialakult kapcsolatával foglalkozott. Az osztályfőnököknek az iskolai konfliktusokban játszott szerepéről esett szó a 8. szekcióban (*Szekszárdi Ferencné*, OKI IFK), ahol megkísérelték a jellegzetes konfliktushelyzeteket, illetve ezek lehetséges okait összegyűjteni. A (*Szabó Ildikó* szociológus vezette) 9. szekció azt a rendkívül aktuális problémát járta körül, hogy milyen módon dolgozhatók fel a társadalmi aktualitások az osztályban. S végül a 10. szekció résztvevői a nyolcosztályos gimnázium sajátos osztályfőnöki problémáiról beszéltek (*Brenyó Mihály* igazgató, Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét).

Este a Vas Megyei Pedagógiai Intézet által szervezett fogadás színesítette, tette bensősége-sebbé a programot.

A konferencia harmadik, (záró) napján a szekcióvezetők számoltak be az adott munkacsoportban történekről, és úgy határoztak, hogy a közel 300 résztvevő nevében üzenetet fogalmaznak meg az illetékesekhez, mindenekelőtt a Közoktatási és Művelődési Minisztérium érintett vezetőihez.

A konferencia üzenete az illetékesekhez (első fogalmazásban)

Az osztályfőnöki funkcióra a mai magyar iskolában szükség van főként azért, mert az ezt ellátó pedagógus – hagyományosan – szinte egyetlen letéteményese mindazon teendőknek, amelyek a szűkebben vett "neveléssel" kapcsolatosak. Amíg tehát nem találunk más, hathatósabb megoldásokat, ehhez a munkakörhöz ragaszkodunk. Hogy azonban ez a szerepkör működőképes legyen, tisztázni kell pontos tartalmát, biztosítani a szükséges feltételeket, valamint a pedagógusképzésbe és továbbképzésbe beépíteni mindazokat a garanciákat, amelyek a nélkülözhetetlen személyi és szakmai feltételeket szavatolják.

Az osztályfőnök hagyományos szerepkörének tartalma:

– a gondjaira bízott tanulócsoporthoz felelős pedagógiai vezetőjeként adminisztrál (osztálynaplót vezet, anykönyvet ír, bizonyítványt tölt ki stb.), közvetít az iskolavezetés, a testület és az osztály között, szervezési feladatokat lát el, felel az érvényes házirend betartásáért;

– osztályfőnöki órát tart (az iskola helyi nevelési programjához alkalmazkodva, esetleg egyéni programot készítve);

– az egyes tanulókkal személyre szólóan törődik, kapcsolatot tart a szüleikkel, a gyerekvédelem során megelőző tevékenységet lát el, olykor családvédelmi feladatokra vállalkozik, elsődleges szocializációs hátrányokat kompenzál;

– fejleszti – a ma már nem mereven zárt – tanulócsoporthoz, az osztály szocializációs terepként is használja, törődik a csoportban felmerülő konfliktusokkal;

– segíti osztálya tanulóit – gyakran ellentmondásos – élményeik feldolgozásában, felmerülő problémáik megoldásában.

Mint ebből a szűkre szabott felsorolásból is kitűnik, a feladatok köre végtelen. Érdemi ellátásukra esély sincsen, ha nem biztosítottak a kellő feltételek. Ide sorolható a szükséges órakeret (idő) biztosítása. A heti egy osztályfőnöki óra szinte semmire sem elég. Megoldást jelenthetne plusz heti 2-3 óra, amelyet az adott osztályfőnök szabadon tölthetne ki a szükséges tartalommal. Egyes iskolák élnek a differenciált osztályfőnöki pótlék lehetőségével, de általános tapasztalat, hogy e feladatkör megbecsültsége – mind erkölcsi, mind anyagi tekintetben – rendkívül alacsony szintű. Ezen mielőbb változtatni kell.

Kulcskérdés az osztályfőnöki tevékenységre történő felkészítés. Véleményünk szerint az osztályfőnökség a pedagógusszerep egy változata, tehát a pedagógusmesterségre történő felkészítés egyben az osztályfőnöki munkára való felkészítést is jelenti.

Ezért is kell mielőbb behatóan foglalkozni a pedagógusképzés megújításával. A tanárképzésnek a tudósképzésről történő megígért leválasztása sok problémát kiküszöböl majd. De mindenképpen át kell gondolni, hogy

– mit tartalmaz az új, korszerű, gyakorlatra orientált, de igényes elméleti felkészülést feltételező pedagógia,

– kik tanítják majd ezt,

– milyen módon valósul meg a gyakorlati képzés.

A konferencia résztvevői felvetették, hogy milyen nagyon lényeges az iskolát jól ismerő, felkészült gyakorló szakemberek bevonása a képzésbe. Ez nagyrészt akadályozza a jelenlegi vezető tanárok felháborítóan alacsony tiszteletdíja. (Itt hívom fel a figyelmet arra a közismert tényre, hogy a felsőoktatásban dolgozók bére általában botrányosan alacsony, s ez nyilván visszahat a minőségre is.)

Fontosnak tartjuk a kiscsoportos formák preferálását a frontális előadások rovására.

Lényeges lenne, hogy a hallgatók módot kapjanak az alternatív pedagógiák megismerésére.

Megfogalmazódott egy olyan javaslat is, hogy jó lenne, ha a pályakezdők egy gyakornoki év (próbaidő) után kapnának csak végleges kinevezést az adott iskolában.

Kulcskérdés a posztgraduális képzés problémája. Nagyon nagy szükség lenne arra, hogy a "pedagógusmesterség", mint szakmaiság, a gyakorló pedagógusok professzionalizmusának biztosítása a nevelés területén megfelelő helyet és tekintélyt élvezzen a posztgraduális képzés rendszerében. Javasolták továbbá, hogy ezt ne csupán felsőoktatási intézmények, hanem olyan szakmai műhelyek is szervezhessék, amelyek megfelelnek a minőségi követelményeknek. A képzésben való részvétel, bizonyos kurzusok elvégzése tükröződjék az érintett pedagógus minősítésében, erkölcsi – nem utolsó sorban – anyagi elismertségében.

E területen kialakulóban vannak a piaci viszonyok, elsősorban ami a kínálatot illeti. Sajnos,

pedagógusberkekben a fizetőképes kereslet csökken, hiába van tehát érdeklődés bizonyos tanfolyamok, tréningek iránt, ha ezt egyre kevesebb – arra érdemes, az iránt érdeklődő – pedagógus tudja megfizetni. Elengedhetetlen tehát, hogy az iskoláknak, esetleg egyes pedagógusoknak rendelkezésükre álljon olyan pénzügyi keret, amelynek terhére – esetleg kredit-rendszerben – vehetnének részt a szakmai felkészültségüket biztosító foglalkozásokon.

Az eddig felsoroltak (is) hozzájárulnak ahhoz, hogy a pedagógus legfontosabb munkaeszközét: a személyiségét valóban hatékonyan használhassa diákjai javára. Elképzelhetetlen, hogy egzisztenciális gondokkal küszködő, agyonhajszolt, nem önhibájukból szűkülő látókörű pedagógusok valóban hiteles és autonóm személyiségként funkcionáljanak. Az ő mentálhigiénés állapotuk, emberi méltóságuk, testi egészségük nélkül nincs esély hatékony nevelésre. S ha ezek megteremtésének feltételeit nem tudjuk biztosítani, nem lesz jogunk tőlük követelni. A rájuk zúduló feladatok tömege, a súlyosbodó felelősség, a növekvő követelmények nem engedik meg, hogy továbbra is csupán jó ösztöneikre, a gyerekek iránti szeretetükre, kötelesség- és hivatástudatukra épüljön a köznevelés.

Budapest, 1992. április 24.

OKI ISKOLAFEJLESZTÉSI KÖZPONT

Többféle fiúk vannak...

MOST – TV1

A MOST koraesti magazinja még több időt, hosszabb kifutást érdemel, hogy méltányosan tárgyalni lehessen – de tüzetes elemzése, *Oláh Gábor* és *Zsuzsa* munkálkodásának megmérése nem maradhat el: így is, a változás ígézetében (és monotonijában) született, tizenéveseknek szóló műsor hangütésével, nyelvhasználatával, kedélyével (és alakuló modorosságával) biztos ponttá válhat a hazai – egyelőre – kaotikus televíziózásban.

Két januári interjúja felejthetetlen marad, ezért okvetlenül kiemelendő. Gyöngyszemek, mondhatni, osztályfőnöki vagy főiskolai pedagógiai gyakorlatok témái lehetnek. Az első főszereplője: szakácsipari tanuló. Kedves arcú, szelíd gyerek, jó kifejezőkészséggel. A sztárkacérságú riporterleányzó kérdései – mint a többi beszélgetésben is – nagy szórásban helyezkednek el a cél körül. Több – a megkérdezett számára is érdektelen – hangzik el belőlük feleslegesen, míg aztán egyik-másik diadalmasan célba jut, akkor viszont ámulunk-bámulunk.

Van célod? – így a kérdés. "Igen, mindig tűzök ki magam elé megvalósítandó célokat. Most szeretnék megpályázni egy másfél éves hollandiai továbbképzést. Kemény lesz, nem lehet közben hazajönni, de végig akarom csinálni" – hangzik a válasz. "És mi akarsz lenni? Mesterszakács?" – "Nagy ember, de nem szakácművész, inkább *tulajdonos* (kiemelés B. K.)."

Csak a régi, zsigereinkbe íródott reflexek miatt kapjuk fel a fejünket, a rossz hagyományok s a mostani "kaporj kurta" cinizmus láttán érezzük elsőre visszásnak a hallottakat. Ez a fiú nem úgy kezdte a mondatot, hogy egy szállodalánc vagy étterem-komplexum igazgató-tulajdonosa akar lenni, lehetőleg már holnap délelőtt, nem. Előbb Hollandiában akar tanulni, aztán ki tudja, még hol, nem az új idők szelével sodortatva, hanem többszázéves európai mesterlegény-vándorlást felidézve, okosan folytatva. Ehhez képest már felesleges erőltetés kiszedni belőle, van-e barátnője, s ha nem (mert nincs, láthatólag, már legalábbis felnőtt szemmel láthatólag erre még nincs is szüksége, az érzékek még szunnyadoznak s a divattárral meg nem akar haladni, zártabb típus), miért nem. De hát ezt még a kamasz-riporterek nem érzékelik, ennek az életkornak nem erőssége az empátia – bemutatnak mégis, ügyesen felfedezve, egy friss, vérbeli, klasszikus, talán neves dinasztia-alapító kapitalistát.

Másik remek alany az időnként már publikáló Lengyel Gellért kamasz-költő volt. Dorottya, a riporterleány egy szót sem vesztegetett e csírácskák minősítésére: elfogadja "A különc" felcímmel illetett, halálvágyó, gátlásos legény költőségét. Megint hosszabb levezetés tárgya lehetne: mi az, amit érdemes lenne megtudni és mi az, amit végül is megtudhatunk erről a mész, egyelőre – természetesen – narcisztikus kamaszról, akinek viszont nyilvánvalóan vannak valódi sérülései is, de ezek egy cicásan magát mórlikáló leányzó előtt soha nem fognak feltárulni.

Talán szerkesztői didaxis is rejlik itt? Két véglet a magát tudatosan képző illetve magát szándékosan elhagyó kamasz egymás utáni megmutatása? S igaz: hangot, képet, teret mindkettőnek kapnia kell.

BUDAI KATALIN